

dia ser governada per la banca, format amb els noms dels inventors i propietaris de l'enginy, Strauss i Perlo; en tractar d'introduir-la a Espanya, el gran escàndol causat en l'opinió democràtica va fer fracassar la manipulació, i el nom va aplicar-se des de llavors a tots els negocis il·legals o fraudulents que feren tanta forrola després de la caiguda de la República. □ 1.ª doc.: 'espècie de ruleta', 1935; 3.ª acc., 1939.

DERIV.: *Estraperlista* 'venedor a preus il·legals' [1940]. *Estraperlada*.

ESTRAPONTÍ, de l'it. *strapuntino* 'matalasset amb punts de basta', diminutiu de *strapunto* id., que s'aplicà després a un matalasset de mariner i als coixins destinats a alçar un matalàs, finalment a un seient suplementari. □ 1.ª doc.: 1905, dicc. de Bulbena; cf. DCEC a *traspontin* (PUNTO); *estrepointí* (1460, *AlcM*); *estrepoti* (1430, *DAG*).

ESTRÀS, 'substància mineral que imita el llustre del diamant', del fr. *stras* o *diamant de Strass*, del nom d'un joier del S. XVIII (Litré). □ 1.ª doc.: 1868, *SLit-Costa*.

Estras adv., V. *extra*

ESTRASSA, *paper d'~*, 'paper de qualitat tosca que s'usa per embolicar i altres usos baixos', derivat d'un antic verb *estraçar*, conegut antigament en castellà, portuguès i altres parlars romànics, i derivat del simple *traçar* que també s'hi havia usat, un i altre amb el sentit de 'esqueixar', i provinent del ll. vg. *TRACTIARE 'rossegar violentament', 'esquarterar, trossejar', derivat del ll. TRAHERE 'arrossegar' (participi TRACTUS). □ 1.ª doc.: 1433.

Alart va llegir «XII mans de paper d'estrassa» en un doc. ross. de 1433, creient que deia *escrassa*, però era una lectura errònia deguda a la identitat de les lligatures *st* i *sc* en la lletra medieval.¹ Més tard apareix en OPou, 1575: «paper d'estraça: charta rudis, emporetica»; «per ceptre algun aspi vell, / la corona d'oripell / que fou del 'rey de Nadal', / per supremi tribunal / un banc ab un para-sol, / y als peus, ma grandesa vol / un món de paper d'estrassa: / y ab esta postura y trassa / manaré de pol a pol», Rector de Vallfogona; en una de les cobles tòpiques tradicionals, que són força antigues: «Mare de Déu del Tallat, / vós que esteu aquí, tan alta, / --- Vilalleva és bona vila, / sinó que hi ha caygut l'arpa, / la Riba, prop de l'Estret, / allà hont fan *papè d'estrassa*, / Picamoixons prop del riu / ---», MilàF (*Romllo.*, 390.13); «per tenir la festa en pau, no tenint que anar de ronda en la nit, ab molta provisió de paper d'estrassa, en les secretes --- i no havent vingut tal desori ab la parsimònia del sopar ---», B. de Maldà (*Coll. B. V.*, 220).

Del verb típus EX-TRACTIARE d'on deriva això vaig donar testimonis copiosos, sobretot castellans i portuguesos, junt amb els seus derivats i afins, en el DCEC (ATARAZAR);² no els repetiré i remeto allà. S'hi pot

afegir encara: venec. ant. *straçar* 'arrabassar' («strapare», U. Levi, *Monumenti del dial. di Lio Mazor*, 21.22). Sobretot en el provençal mistralenc. «E souto éli vèn que la branco, / tout-en-un-cop, peto e s'escranco. / Au còu dóu panieraire, elo, en quilant d'esfrai, / se precepito e se l'embrasso; / e dóu grand aubre que s'estrasso, / en un rapide viro-passo / toumbon, embessounà, sus lou souple margai», trad. «se déchire», *Mireio* (II, 44.5). «Darrié li cimo *estrassado* s'esquiu» (=derrière les cimes *déchirées* il s'esquive), *Calendau* (III, 18.6); «sènt dins soun cor que se treviro / l'estrassamén de quacarèn», «que quelque chose se déchire», *Nerto* (V, 496). En català mateix degué sobreviure ja poc el verb mateix, però encara semblen trobar-s'hi algunes mostres: *estraçar* i *taraçar* semblen trobar-se amb un sentit semblant al d'«estirassa» en un doc. segarrenc de 1396 (de Guardialada, veg. cita en TRAÇAR, *BABL* x, 415); i *AlcM* cita *estirassar* 'destrossar' en Francesc Ferrer, S. xv, parlant dels catalans que mataven mamelucs en el siti de Rodes.³

DERIV.: *Estrassilla*. *Estrassejar*. *Estrassaire*.

¹ Es guiava pel fet que avui diuen *escrassa* en el Rosselló: «en un corn del pont de la 'Bassa' / un pobret s'estava aclapat / i feia veure, escrit, sus d'un paper d'escrassa: / 'D'un ciego tingueu pietat'», Saisset, *Catal. del Ross.*, p. 43; però això és una forma alterada recentment per influència del fr. *crasse* 'brutícia' (cf. el fet a què alludeix el B. de Maldà). La resta de la documentació i l'etimologia, unànimement amb *t*, comproven que aquest *escrassa* seria anacrònic en el S. xv. —² Article extens, I, 314-5; veg. en particular 314v8-13, 17-25, i nota 1. —³ Nicolau d'Olwer llegia ací *estraçar* (en *Els Cat. a la Mediterrània Oriental*): aquest hauria de ser un italianisme de *straccare*. No puc decidir quina és la lliçó millor, però si un altre ms. ho porta amb *ss*, sembla que hi ha més probabilitat que també en el llegit per Nicolau s'hagi d'entendre la grafia *estraçar* com *estraçar*.

Estrat, V. *estrada*

ESTRATAGEMÀ, pres del ll. *stratēgēma* n., i aquest, del gr. *στρατήγημα*, *-γημάτος*, 'maniobra militar', 'ardit de guerra', 'engany astut', derivat de *στρατηγός* 'general', compost de *στρατός* 'exèrcit' i *ἄγω* 'conduexo'. □ 1.ª doc.: 1695, Lacav.: «*estratagemà*, ardit de guerra, stratagemà, militaris dolus, hostis fallendi ars». Tenen forma semblant el fr. *stratagème* m. [S. xv], el cast. *estratagemà* f. [1595] i l'it. *strattagemma* m. [però f. en el S. xvii]; segons Estienne el francès el prengué de l'italià, d'on també el degueren rebre el castellà, el francès i el català (potser per conducte francès) car, si hagués estat llatinisme directe potpot, no és prob. que en tots ells s'hagué canviat independentment en *a* la de la síl·laba pretònica.

DERIV.: del mateix origen. *Estratègia* [Lab. 1839], del gr. *στρατηγία* 'generalat', 'aptituds de general', altre derivat de *στρατηγός*; aquest últim (d'on potser